

Due-Skabiøse formeres ved frø eller ved deling af ældre planter om foråret. Foto: Lise Gartmann.

Udbladet Kongelys sår sig selv i haven. Foto: Lise Gartmann.

Du kan fylde haven med lavendel ved at så eller stiklingeformere dem.

Havrerod lyser op i haven med sine smukke blålige blomster og overdådige frøstande. Foto: OPENgardenCPH

Planter, der kan formeres ved træagtige stiklinger, vil normalt også kunne formeres ved urteagtige stiklinger, måske endda med større succes. De urteagtige stiklinger kræver dog noget mere teknik end de træagtige. Indtil du har lært teknikken kan det være en god idé at sætte lidt for mange stiklinger.

FORMERING AF LAVENDEL (URTEAGTIGE STIKLINGER)

Klip seks til ti cm lange stiklinger i april. Stiklingerne skal være friske grene fra året før. Fjern eventuelle blomsterknopper, og tjek at stiklingerne ikke er alt for bløde. Stik dem i en potte i tre til fire cm dybde. For at forebygge svampeangreb på stiklingen er det en god idé at dække med en halv cm groft, helst vasket sand. Jorden vandes før stiklingerne sættes i jorden. Sæt en hvid plastpose over potten, så du holder en høj lufttighed og samtidig forhindrer en kraftig solindstråling. Det er vigtigt, at temperaturerne ikke bliver for høje. Efter et par uger har lavendlerne dannet rødder.

FORMERING AF STIKKELSBÆR (TRÆAGTIGE STIKLINGER)

Klip et par et-årsskud af bærbusken i marts lige før knopperne springer ud. Stiklingerne skal være 15 cm lange. Stik dem dybt i kanten af en potte med såjord. Lad kun to til tre knopper være synlige. Jorden trykkes godt til, og potten stilles i skygge og i læ. I løbet af foråret skyder de nye knopper, og sidst på sommeren kan du potte stiklingerne om i hver sin potte eller plante dem direkte ud på voksestedet.

FORMERING AF ROSER (HALVMODNE STIKLINGER)

I perioden juni til august kan du klippe stiklinger til roser. Stiklingen skal være et grenestykke med fire blade på. Nip de nederste to blade af, så der kun er to blade og toppen tilbage. Sæt stiklingen dybt i fugtig stikkejord med en hvid plastpose over. Den må ikke stå i fuld sol. Efter to uger vil stiklingen begynde at sætte rødder og nye blade. Pas rosen indtil du synes, at den er stor nok til at blive plantet ud på friland. Vær opmærksom på at roser fra stiklinger har sværere ved at overvintre.

INFO

Jordboende svampesygdomme trives i meget våd og sammenklasket jord. Det er derfor bedst at bruge så- og prikkejord til stiklinger, som er porøs og luftig. Almindelig god havejord iblandet kompost kan som regel opfylde betingelserne. Pas på med meget omsat (næsten sort) kompost, da dette kan indeholde store mængder kvælstof, som svider de små nye rødder af, så snart de dannes.

FÅ MERE LIV I HAVEN

Har du fået lyst til at vide endnu mere om økologisk have dyrkning? Som medlem af Praktisk Økologi får du seks gange om året vores medlemsblad, der inspirerer og giver viden om økologisk have dyrkning. Du kan benytte dig af erfarne medlemmer, der stiller sig gratis til rådighed som havementorer. En gang om året bliver du inviteret til vores Mere Liv i Haven-festival, der er en lærerig dag med 40 forskellige workshops om alt fra beskæring af frugttræer til høns i haven, og derudover har vi vores lokale havenetværk, hvor du kan mødes med andre om frøbytte, plantebytte, foredrag, workshops, havedage og hvad I ellers finder på.

Meld dig ind på www.oekologi.dk

INFO

HENT INSPIRATION PÅ VORES WEBSITES:

www.havenyt.dk

Her finder du alt om sædskifte, blandingskultur, kompost, skadedyr, nyttedyr og inspiration til planter i haven.

www.deljorden.dk

Find, byt og del frø, kompost, gødning, stauder og jord med resten af Danmark.

www.merelivihaven.dk

Find dit lokale havenetværk og mød de andre økologiske have dyrkere i dit område.

www.havelyst.dk

Som medlem kan du oprette din have, dele erfaringer og få inspiration fra de andre medlemmers havedagbøger.

[facebook.com/praktiskoekologi](https://www.facebook.com/praktiskoekologi)

Landsforeningen Praktisk Økologi
info@praktiskoekologi.dk,
tlf. 70 20 83 83, www.oekologi.dk

Tryk: www.graphicco.dk

Landsforeningen
Praktisk Økologi

Planteformering for begyndere

Blåskæg kan stiklingeformeres ligesom lavendel.

Lav et vildt bed i haven med due-skabiose. Foto: Lise Gartmann.

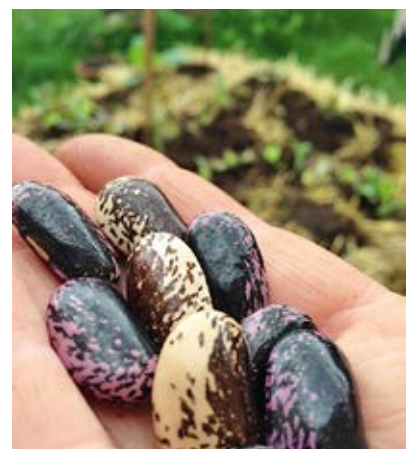
Få flere bær i haven ved at sætte stiklinger i oktober til marts.

Storslåede solsikker dukker op overalt i haven, hvis du fodrer fuglene med solsikkefrø.

Det giver en helt særlig glæde, når du kan fylde din have med blomster, bærbuske og grøntsager fra frø eller stiklinger, du selv har lavet – og som du igen tager frø og stiklinger fra. Hele livscyklusen i haven er spændende at følge og være en del af. Samtidig sparer du penge på frø og planter. Hjemmehøstede frø spirer endda bedre, for planterne er tilvænnet de forhold, der er i din have. Det er slet ikke så kompliceret at samle frø eller tage stiklinger, og er du først kommet i gang, vil du have svært ved at stoppe.

Guide til frøsamling

Bønner er meget populære at dyrke i haven. Foto: OpenGardenCPH.

OVERRASKELSER I FRØENE

Når du samler frø, kan du ikke altid være sikker på, at dine frø har de samme egenskaber som moderplanten. Naturlig krydsbestøvning mellem sorter er nemlig ganske almindeligt. Krydsbestøvning sker, når pollen fra én sorts støvdragere overføres til en anden sorts støvfang i blomsten. Det er især insekter, som bærer pollen med sig fra blomst til blomst, men også vinden kan krydsbestøve dine planter. Selve planten påvirkes ikke, hvis den bestøves af en anden sort, men frøene vil indeholde gener fra begge planter og vil næste år måske overraske dig med ny smag eller farve. Det kan både være sjovt og inspirerende, men også ærgerligt, hvis du er særligt glad for den sort, du har dyrket.

Det er især kål, rødbeder, græskar, squash, majs, løg, porre, gulerod, dild, persille og selleri som krydser livligt. Her kan du kun have én sort af hver art i haven, hvis du vil være sikker på at få nøjagtig samme sort næste år. Og så må der faktisk heller ikke være andre sorter i nabohaverne. Andre arter, som f.eks. tomat, er selvbestøvende og krydser kun sjældent. Dyrker du gamle tomatorter, kan du være ganske sikker på, at frøene har de egenskaber, du

Tomater er lette at dyrke fra frø.

ønsker. Er det derimod moderne tomatorter, du har dyrket, så er de oftest fremavlet til at have bestemte egenskaber, som er meget svære at videreføre i frøene. Har sorten betegnelsen F1 er den ikke frøkonstant, og frøene vil ikke være værd at samle.

TID TIL AT HØSTE FRØ

Nogle planter danner frøene i frøstande (f.eks. kæmpejernurt, lavendel, morgenfrue, gulerod, porre, salat og spinat). Andre danner frø i bælg (f.eks. bønne, ært og radise), mens squash, agurk, tomat og peberfrugt danner deres frø i frugten. De letteste frø at høste er naturligvis dem i frøstande, hvor du let kan se, hvornår de er klar til at blive høstet. Skal du høste frø fra en frugt, skal du vente til frugten er helt moden. Det vil sige, at peberfrugterne skal være røde/gule, agurkerne skal være overmodne og gule og tomaterne skal være godt fuldmodne.

Højsæsonen for frøhøst i haven er sidst i august. Her skal du holde øje med dine frøplanter, så du kan høste på rette tidspunkt. Tit skal du høste ad flere gange, ellers ender du med at høste for mange umodne frø. De fleste frø modnes bedst på planten, så lad frøene sidde så længe som muligt.

OPBEVAR FRØENE KORREKT

Dine frø skal være godt tørre, inden du pakker dem væk, så de ikke mugner. Læg dem på et tørt, lunt sted med god luftcirkulation. Bare sørg for at de ikke har det for varmt, da de fleste frø tager skade af temperaturer over 35 grader. Du må derfor ikke tørre dine frø i ovnen eller på radiatoren. Det tager normalt to til tre uger at tørre frø, men store frø kan tage længere tid.

Frøene kan opbevares i konvolutter, papirposer eller helt lufttætte glas som medicin- og vitaminpilleglas. Det er vigtigt, at de opbevares tørt og helst også køligt.

HØST AF TOMATFRØ

De fleste frø skal blot høstes og tørres, men tomat- og agurkfrø kræver en speciel teknik på grund af slimlaget, der sidder omkring frøene. Slimlaget indeholder spiringshæmmende stoffer, som også gør tørringen vanskelig. Slimlaget skal derfor fjernes, før du kan gemme frøene. Det gør du ved at lave en simpel gæringsproces, der fjerner slimlaget og som samtidig dræber sygdomskim.

Kom indmaden af tomaten i en skål og tilsæt en sjat varmt vand. Stil skålen et varmt sted i tre til fem dage, indtil der er dannet et godt lag mug på overfladen. Du skal huske at røre et par gange dagligt. Når der er et dannet et muglag og frøene er sunket til bunds, kan du hælde frøene op i en sigte, skylle efter med vand og derefter tørre dem på en tallerken.

Guide til stiklingeformering

FYLD HAVEN MED DINE YNDLINGSPLANTER

Når du formerer med stiklinger, kan du være helt sikker på at moderplantens egenskaber beholdes. Det vil sige, at smag, duft, sygdomsresistens og farve er identiske i de nye planter, du laver. Især sommerfuglebusk, salvie, timian, basilikum og lavendel er populære planter at tage stiklinger af, men du kan også med lethed tage stiklinger af bærbuske og roser.

Stiklinger opdeles i tre typer: urteagtige, halvmodne og træagtige. Urteagtige stiklinger er bløde skud i vækst. Stiklinger af stauder og sommerblomster vil stort set altid være mere eller mindre urteagtige. Træagtige stiklinger er modne, træagtige skud, og halvmodne stiklinger er en mellemting mellem træagtige og urteagtige stiklinger.

De urteagtige stiklinger skæres af de nyeste skud i perioden april til juni. De er kun få uger om at danne rødder. Planter, der egner sig bedst som urteagtige stiklinger er bl.a. lavendel, timian, blåskæg og salvie. Træagtige stiklinger skæres i hvileperioden fra oktober til marts, og her får du størst succes med bærbuske, sommerfuglebusk, forsythia og dronningbusk. Halvmodne stiklinger skæres, når forsommerens kraftige vækst er aftaget i tidsrummet juni til august. Roser er eksempler på planter, der formeres bedst med halvmodne stiklinger.

Der samles frø af morgenfruer. Foto: Rasmus Kierudsen.

